

у відсутності розвинуеного ринкового середовища загалом та, зокрема, – в незавершеності й безсистемності формування відповідної нормативно-правової бази, практиці «призупинення» окремих норм чинних законів, які регулюють інноваційну діяльність, неповноті інфраструктури (в т.ч. високотехнологічної) інноваційного розвитку.

Тому державна політика інноваційного розвитку характеризується недостатньою послідовністю, відсутністю чіткої концепції національних інноваційних пріоритетів і системного підходу до розвитку інноваційної діяльності (національної інноваційної системи). Фактично першочергова державна підтримка спрямовується на низькотехнологічні галузі та виробництва, що зумовлює формування і закріплення в країні такої

моделі економіки, яка не потребує інновацій та є конкурентоспроможною на світовому ринку.

Тим часом, держава має відіграти активну роль у створенні загальнонаціонального попиту на інновації; запровадити широкий набір інструментів, які не потребують значних видатків із бюджету, але за рахунок розбудови мотиваційного поля здатні багаторазово посилити інноваційну складову економіки. Водночас із метою піднесення рівня платоспроможного, а отже, й вимогливого внутрішнього попиту та надання імпульсу до інновацій внутрішньому виробникові, необхідно відчутно підвищити рівень оплати праці – як перший інвестиційний внесок у людський капітал.

Визначено зміст та пріоритети інноваційної діяльності у розвитку національної економіки. Обґрунтовано напрями та засоби її державного регулювання, в т.ч. у перспективі з урахуванням чинників світового економічного розвитку.

Определены содержание и приоритеты инновационной деятельности в развитии национальной экономики. Обоснованы направления и способы ее государственного регулирования, в т.ч. в перспективе с учетом факторов мирового экономического развития.

An article defines the essence and priorities of implementation of innovations for the development of national economy. The main guidelines for the state regulation of innovative activity are suggested and substantiated within the framework of the world economic development.

*

**А.В. ФУРСА, кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник
Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН**

Насінництво цукрових буряків у період ринкових трансформацій

Насінництво цукрових буряків – одна з основних ланок цукробурякового підкомплексу та складова бурякового виробництва. Насіння є виразником генетичних запасів продуктивності цукрових буряків. Модернізовані технології вирощування культури неможливі без використання високопродуктивних гібридів та насіння з добрими показниками посівних якостей.

За ґрунтово-кліматичними умовами Україна є екстраординарним простором для розвитку насінництва цукрових буряків висадковим способом. У минулому насіннєві господарства України в різних природно-

економічних зонах вирощували й одержували стабільні врожаї насіння цукрових буряків, що забезпечувало високу продуктивність насінників, а також окупність галузі.

Нині виявлено ефективний регіон, де ґрунтово-кліматичні, економічні умови сприятливі для вирощування високоякісного насіння цукрових буряків безвисадковим способом – це Автономна Республіка Крим (Нижньогірський, Советський, Кіровський, Білогірський, а також на сході Джанкойський і Сакський райони) та Одеська область. Масове запровадження безвисадковим способом вирощування насіння цукрових буряків на

півдні України почалось у 1980 році¹. Єдиною невигодою їх вирощування є вимерзання насінників у суворі зими. При безвисадковому способі вирощування насіння цукрових буряків собівартість однієї його тонни порівняно з висадковим знижується в 2,3-2,5 рази².

Насінництво цукрових буряків – складний агротехнологічний і організаційний процес, який вимагає високої кваліфікації виконавців, ієрархічної підпорядкованості його структур та послідовності у здійсненні наукових і виробничо-технологічних циклів. Останніми роками з ряду причин, у тому числі через фінансово-економічну кризу, що охопила й цукробурякову галузь, неефективність управління й відсутність контролю в системі власного насінництва, яке базувалося на сортах і гібридах вітчизняної селекції, відбувся крах³.

Проблемам дослідження насінництва цукрових буряків присвячені праці відомих вітчизняних вчених, серед яких вагоме місце займають: М. Балан, В. Бондар, О. Гончарук, Н. Гізбуллін, А. Мацебера, В. Маласай, О. Тарабрін та ін.⁴.

Мета статті – аналіз сучасних тенденцій насінництва цукрових буряків в Україні, визначення основних проблем галузі й еволюційне відновлення її системи і подальшого розвитку.

¹ Балан В.Н. Биология и агротехника безвысадочных семенников корнеплодных культур в орошаемых условиях юга Украины / В.Н. Балан, А.Е. Тарабрин, А.В. Корнейчук. – К.: Нора-принт, 2001. – 350 с.; Балан В.М. Біологічні і агротехнічні основи сучасної технології вирощування безвисадкових насінників цукрових буряків / В.М. Балан, О.Є. Тарабрін, А.В. Семенов. – С.: Таврія, 2009. – 240 с.

² Гончарук А.В. Сахарная свекла: зимостойкость и семенная продуктивность безвысадочных семенников / А.В. Гончарук. – Черновцы: Редакционно-издательский отдел облполиграфиздата, 1991. – 256 с.

³ Ярчук М.М. Аналітична інформація про підсумки роботи Національної асоціації цукровиків України в 2009 р. / М.М. Ярчук // Матеріали науково-технічної конф. цукровиків України „Цукровий бізнес в умовах національного та світового ринку” - К.: „Цукор України”, 2009. – С. 79-111.

⁴ Корнієнко С.І. Виробництво насіння цукрових буряків у Східному Лісостепу України (агротехнологічний проект) / С.І. Корнієнко, В.М. Балан, С.М. Петриченко. – К.: ЗАТ „Нічлава”, 2007. – 160 с.; Бондар В.С. Іноземні гібриди цукрових буряків: „за” і „проти” / В. Бондар, Л. Літвіновська // Агробізнес сьогодні. – 2010. - № 4. – С. 30-33; Мацебера А.Г. Насіння цукрових буряків: Проблеми теорії та практики виробництва, підготовки та використання насіння: довідник / А.Г. Мацебера, В.М. Маласай. – Ніжин: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2007. – 180 с.

У період ринкової трансформації, а особливо фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, галузь насінництва зазнала значного спаду. Останніми роками в Україні різко зменшилася площа посіву насінників цукрових буряків – від 5,8 тис. га в 2005 році до 110 га у 2011-му, або більше ніж у 50 разів, валовий збір насіння скоротився – відповідно з 5,9 тис. т до 200 т. За даними дослідження в цей період відбулося різке зменшення кількості господарств, які займаються виробництвом насіння цукрових буряків. Найшвидші темпи зменшення відбулися у період з 2006 до 2010 року (табл. 1).

Нині, практично не залишилося спеціалізованих насінницьких господарств. Як наслідок, у більшості з них, які займалися виробництвом насіння цукрових буряків, не досягнуто реального виробничого та економічного ефекту.

На наше переконання, основними причинами цього є: невиважена економічна політика державних інституцій щодо внутрішнього ринку насіння цукрових буряків вітчизняної селекції, значне збільшення обсягів імпортованого насіння (загрожує принципам і пріоритетам формування системи продовольчої безпеки країни), економічна недоцільність його виробництва та скорочення посівних площ фабричних цукрових буряків. Щодо врожайності, то вона зросла майже вдвічі. Проте з вищеназваних причин значно зменшилося валове виробництво насіння цукрових буряків.

У галузі тривалий період практично відсутні грошові розрахунки між товаровиробниками, переробниками і споживачами продукції, поширені бартерні операції. Усе це заважає створенню цивілізованого ринку з продажу насіннєвого матеріалу. Зовсім відсутні тендерні торги насінням, котрі є в усіх розвинутих бурякосійних країнах світу.

Продуктивність цукрових буряків у системі виробництва визначається перш за все ланкою: гібрид (сорт) – насіння. Упродовж останніх років створено та зареєстровано значну кількість ЧС-гібридів цукрових буряків, які характеризуються високим потенціалом продуктивності.

1. Динаміка розвитку насінництва цукрових буряків в Україні, 2005-2011 рр.*

Показник	Рік							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 в % до 2005
Кількість господарств, які займаються виробництвом насіння цукрових буряків	111	68	45	24	8	5	6	5,4
у т.ч. способом висадковим	54	43	22	13	6	3	4	7,4
безвисадковим	57	25	23	11	2	2	2	3,5
Площа насінників, тис. га	5,80	1,97	2,62	1,30	0,47	0,29	0,11	1,9
у т.ч. способом висадковим	2,90	1,79	0,97	0,39	0,08	0,03	0,02	0,7
безвисадковим	2,90	0,18	1,65	0,91	0,39	0,26	0,09	3,0
Урожайність, т/га	1,02	0,91	0,94	1,81	2,31	2,67	1,82	178,4
у т.ч. способом висадковим	0,79	0,89	0,86	0,75	0,81	0,30	1,00	126,6
безвисадковим	1,24	1,09	0,99	2,26	2,59	2,91	2,08	167,7
Валовий збір насіння, тис. т	5,89	1,79	2,46	2,35	1,08	0,77	0,20	3,4
у т.ч. способом висадковим	2,29	1,59	0,83	0,29	0,07	0,01	0,02	0,9
безвисадковим	3,60	0,20	1,63	2,06	1,01	0,76	0,18	5,0

* Джерело: Власні розрахунки за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України і Національної асоціації цукровиків України „Укрцукор”.

При цьому гібриди цукрових буряків селекції Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків занесені до Реєстру сортів рослин України у 2002-2011 роках, придатних для поширення в країні, й значною мірою не поступаються насінню зарубіжної селекції, але буряківників не задовольняє саме їхня продуктивність та якість (цукристість) (табл. 2).

Так, середній показник продуктивності нових гібридів (2011 р.) за врожаєм цукру становить 112,2% від національних стандартів. За даними Держсортовипробування ці гібриди перевищують стандарти за цукристістю, відзначаються високою стійкістю до гнилей коренеплодів, придатні для тривалого зберігання в кагатах.

Відзначимо, що довготермінове зберігання цукрових буряків селекції провідних країн значно поступається вітчизняним гібридам. Щодо іноземної селекції, то „вона створила коренеплід більш досконалої форми і хімічного складу, ніж українська”¹.

За даними АТЗТ „Кристал”, у вітчизняному коренеплоді в сухій речовині розчинних нецукрів міститься близько 10%, а в іноземному – лише 1,4%; м'якоті у вітчизняному коренеплоді у складі сухої речовини 20%, у зарубіжному – 16,8%. Рослина іноземної селекції має досконаліший листовий апарат – на 20% менший, ніж в Україні, проте активніший наприкінці вегетації. Відомо,

що хімічний склад коренеплоду, особливо вміст калію, натрію й альфа-амінного азоту, суттєво впливає на вихід цукру під час переробки сировини на цукрових заводах. За даними того ж АТЗТ „Кристал”, одержаними зі зразків із Київської та Черкаської областей, зменшення вмісту зазначених нецукрів у коренеплодах у 2,0-2,5 раза дає додатковий вихід цукру на рівні 0,64-0,71 абсолютного процента, що при врожайності цукрових буряків 50 т/га становить плюс 0,34 т/га.

Крім переваг за хімічним складом коренеплодів, іноземні гібриди частково переважають у виробництві українські за врожайністю – збором цукру з одиниці площі й за якістю посівного матеріалу. Іноземне насіння має високу схожість – 96-100%, доброякісність – 95-98%, а, головне – високу енергію проростання; воно, як правило, дражоване, інкрустоване, добре захищене від шкідників і хвороб (стимулятори росту не застосовуються, дають рівномірні й одночасні сходи)².

Урожайність іноземних гібридів в умовах України досить висока – 55-60 т/га. Однак вітчизняні гібриди виявляють більшу стійкість до хвороб – у 2,0-2,2 раза вищу, ніж іноземні. Крім того, іноземні гібриди практично непридатні для тривалого зберігання – потребують переробки „з коліс”.

¹ Бондар В.С. Іноземні гібриди цукрових буряків: „за” і „проти” / В. Бондар, Л. Літвіновська // Агробізнес сьогодні. – 2010. - № 4. – С. 30-33.

² Там само.

2. Гібриди цукрових буряків селекції Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків, занесені до Реєстру сортів рослин України у 2002-2011 рр.*

№ з.п.	Рік реєстрації	Назва гібриду	Зона**	Урожайність, т/га***	Цукристість, %***	Збір цукру***	
						т/га	% до стандарту
1	2002	Шевченківський	Л	47,1	17,0	7,87	111,8
2	2002	Український ЧС 72	Л	57,0	17,5	10,0	-
3	2003	Анічка	Л	45,7	16,2	7,33	114,7
4	2003	Ворскла	Л	46,1	16,0	7,36	115,2
5	2003	Уманський ЧС-90	Л.С.	70,2	18,9	13,30	-
6	2003	Уманський ЧС-97	Л.П.	48,3	17,2	8,30	118,9
7	2004	Константа	С	49,4	16,7	8,20	114,0
8	2004	Максим	С	49,5	17,0	8,37	116,4
9	2004	Софія	Л.П.	55,0	17,2	9,50	116,5
10	2005	Рому	С	52,0	16,5	8,61	107,9
11	2005	Севастьянівський	Л.П.	54,5	17,3	9,40	117,8
12	2006	Етюд	С	56,4	17,6	9,98	117,4
13	2006	Ольжич	С	51,6	17,6	9,13	107,4
14	2007	Ризольт	С	56,9	17,1	9,82	103,2
15	2008	Прометей	П	58,5	17,2	10,06	105,8
16	2009	Приз	Л	48,8	16,4	8,05	-
17	2009	Рамзес	Л	54,9	16,7	9,19	106,2
18	2009	Резидент	П	51,0	16,5	8,51	-
19	2009	Хорол	Л	54,9	16,7	9,20	106,4
20	2010	Булава	П	56,6	18,3	10,40	109,0
21	2010	Злука	П	56,6	18,6	10,60	111,4
22	2010	Кварт	П	55,5	18,8	10,60	111,1
23	2011	„ЩБ 0801”	Л	49,1	17,5	8,59	106,2
			С	48,2	17,2	8,34	108,2
24	2011	„ЩБ 0802”	П	49,1	17,3	8,49	114,1
			С	49,1	16,7	8,13	105,4
25	2011	„ЩБ 0803”	П	47,6	16,6	7,97	107,1
			С	48,6	17,3	8,45	109,6
26	2011	„ЩБ 0805”	П	53,2	17,1	9,19	123,5
			С	50,8	16,8	8,57	111,2

* Джерело: Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні – 2012 р. (витяг станом на 27.03.2012 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroscience.com.ua/views/perelik-sortiv>.

** Рекомендовані зони поширення: Л – Лісостеп, П – Полісся, С – Степ.

*** За даними держсортотипування.

Як показують дані таблиці 2, останнє покоління українських гібридів цукрових буряків має потенціал урожайності 47,6-58,5 т/га при цукристості 16,6-18,8%, до того ж вони адаптовані до ґрунтово-кліматичних умов зон бурякосіяння.

Проте вищенаведена динаміка кількості господарств і виробництва вітчизняного насіння цукрових буряків показує, що іноземні компанії мають усе більше перспектив охоплення українського ринку. Нині буряківники віддають перевагу іноземному насінню, навіть якщо його відпускна ціна перевищує рівень цін на вітчизняну продукцію в кілька разів (табл. 3).

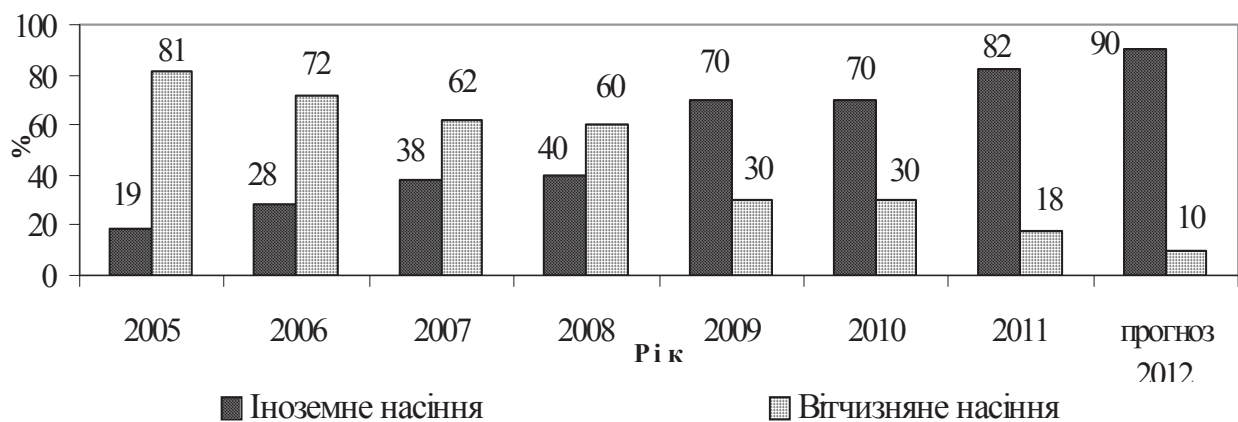
Бурякосійні компанії та інші виробники масово перейшли на висів цукрових буряків сортами іноземної селекції, питома вага яких у посівах 2011 року становила 82,0%. Ринок насіння гібридів цукрових буряків вітчизняної селекції орієнтовно становить 18% (рис.).

З огляду на це слід визнати, що за роки ринкових трансформацій відбулася дезінтеграція системи вітчизняного насінництва цукрових буряків, яка базувалася на сортах і гібридах вітчизняної селекції. Насінництво цукрових буряків дійшло до межі, за якою реальна втрата власного виробництва й абсолютне використання іноземного насіння.

3. Ймовірна вигода використання іноземного і вітчизняного насіння у посівах цукрових буряків в Україні, 2005-2011 рр.

Показник	Рік							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 до 2005, %
Площа, з якої зібрано врожай цукрових буряків, тис. га	624	787	578	377	319,5	492	516	82,7
Виробництво цукру з 1 га, т	3,05	3,27	3,23	4,17	3,98	3,14	4,50	147,5
Оптово-відпускна ціна посівної одиниці насіння, євро: вітчизняного	20	20	25	30	35	35	35	175,0
іноземного	60	65	70	75	80	85	90	150,0
Вартість насіння на посів, млн євро: вітчизняного	15,2	17,0	13,4	10,2	5,0	7,8	4,9	32,2
іноземного	10,7	21,5	23,1	17,0	26,8	43,9	57,1	533,6
Ймовірна вигода використання вітчизняного насіння на загальну площу, з якої зібрано врожай, млн євро	7,1	14,9	14,8	10,2	15,1	25,8	34,9	491,6

* Джерело: Розрахунок автора за даними Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України і Національної асоціації цукровиків України „Укрцукор”.

Структура використання іноземного та вітчизняного насіння у загальному посіві цукрових буряків в Україні, %*

* Джерело: Сформовано автором за даними Міжнародної організації цукру.

Як показав аналіз зарубіжної практики ведення насінництва цукрових буряків, основною організаційною формою є селекційно-насінницька приватна фірма, яка об'єднує всі стадії ведення даного процесу: біотехнологію – основа селекції, прикладну селекцію, обробку посівного матеріалу на насіннєвому заводі та збут. Усі структурні одиниці фірми розташовані компактно, на одній території.

Фінансування залежить від успіху фірми на ринку та її прибутку. Практика показує, що у більшості випадків весь технологічний ланцюг фінансується рівномірно, тобто третина – наукові дослідження, наступна третина – вирощування насіння і залишок – промислова підготовка насіння до посіву.

Крім того, слід зазначити, що вирощування фабричного насіння здійснюється фе-

рмерами на півдні Європи (Італія, Франція) пересадковим способом із високим коефіцієнтом розмноження – 1:10. Урожайність насінників становить 3,0-4,0 т/га. Їх вирощують фермери під суворим контролем представників фірм. Кожна технологічна операція здійснюється з дозволу представника, яка письмово фіксується у реєстраційному журналі. Перша очистка вирощеного насіння здійснюється на місцевому заводі. Вихід у середньому становить 50%. Далі очищують на насіннєвому заводі, де вихід від обсягу насіння, що надійшло, становить 23-28%, а втім не більше 30.

За якістю насіння з кожної технологічної операції ведеться прискіпливий контроль. Зокрема, на заводі виконується вісім аналізів за один технологічний цикл. На деяких насіннєвих заводах, наприклад у Данії, пра-

цюють державні інспектори з якості, які не входять у штат фірми, зарплату одержують із федерального бюджету в три рази вищу від головного технолога заводу і не випустять жодної упаковки насіння без державної печатки.

Існують два сертифікати на партію насіння: оранжевий або зелений¹. Для видачі сертифіката на партію насіння проба, що представляється на аналіз, може бути проаналізована відповідною уповноваженою контрольно-насінневою станцією тієї країни, в якій знаходиться партія насіння, чи уповноваженою контрольно-насінневою станцією іншої країни.

Якщо пробу аналізують у тій країні, де знаходиться партія, контрольно-насіннева станція повинна нести відповідальність за відбір, опечатування, наявність етикеток, аналіз та видачу сертифіката. В цьому випадку сертифікат друкується на оранжевому бланку. Якщо пробу аналізують в іншій країні, станція-член Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння (ІСТА) тієї країни, де знаходиться партія, повинна нести відповідальність за відбір, опечатування й наявність етикеток, за відправку проби, що представляється на аналіз, за документацію, що направляється на контрольно-насінневу станцію. Контрольно-насіннева станція іншої країни повинна нести відповідальність за аналіз проби і видачу сертифіката. В цьому випадку сертифікат друкується на зеленому бланку. Оранжевий є гарантом якості для усіх країн світу без додаткової перевірки. Контрольно-насіннєві лабораторії сертифіковані за системою СЕПРО.

У Німеччині насіння сільськогосподарських культур введено під дію Закону про захист продовольчої сировини і продуктів харчування, який передбачає надто суворі санкції за його недотримання. Зарубіжне насіння реалізується за диференційованою ціною (150-215 євро за посівну одиницю), яка залежить від цінності гібрида. У структурі собівартості цукросировини насіння може мати 15-20%.

Реалізаційна ціна насіння-сировини значною мірою залежить від якості й становить 2-4 євро за 1 кг. Проте в деяких країнах, зокрема Польщі, насінництво є абсолютно в державній власності. Провідними європейськими фірмами є: KWS, Адванта, Сингента, Штрубе-Дікман, Даніско Сід, Аврора еспі-ей.

Однак за умови дотримання принципів і функцій ринкових відносин, а також Законів України „Про насіння та садивний матеріал”, „Про захист прав на сорти рослин”, „Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру” спеціалізовані насінницькі господарства змогли б повністю забезпечувати галузь бурякосіяння на посівну площу близько 550-650 тис. га цукрових буряків. Потреба бурякосійних господарств України в готовому насінні цукрових буряків не є сталою величиною і ми вважаємо, що знаходиться на рівні обсягів виробництва 2005 року. Проте це залежить від багатьох факторів, передусім, від об’єктивних обставин (атмосферного зволоження, температурного режиму тощо) та суб’єктивних чинників (розвиток селекції, насінництва, механізації, технології очищення, культури землеробства тощо), а також і від площі посіву цукрових буряків, якості посівного та сортового матеріалу й т.п.

Так, в Інституті біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН розроблено проєкт Програми розвитку насінництва цукрових буряків до 2015 року. Основна мета програми – реалізація першочергових організаційних, економічних, технологічних та правових заходів щодо відновлення системи українського насінництва і його подальшого розвитку з таким розрахунком, щоб до 2015 року забезпечити розширення площ посівів цукрових буряків насінням української селекції до 35-42%, а до 2020 року – до 60% від загальної площі посіву.

Виходячи з вищевикладеного, щоб обґрунтувати перспективи розвитку ринку насіння цукрових буряків, враховуючи сучасні регіональні тенденції буряківництва, визначимо параметри обсягів його виробництва та використання (табл. 4).

¹ Международные правила анализа семян / [пер. с англ. Н.Н. Антошкиной]. – М.: Колос, 1984. – 310 с.

4. Загальна потреба в насінні цукрових буряків, 2013-2015 рр.*

Показник	2013	2014	2015
Площа посіву цукрових буряків (прогноз), тис. га	600	630	650
Потреба в насінні для сівби – всього, т	1170	1229	1268
Площа цукрових буряків, засіяна вітчизняним насінням, тис. га	99	212	272
Частка посівів вітчизняним насінням, %	16,5	33,7	41,8
Потреба вітчизняного насіння для сівби наступного року – всього, т	413	530	590
Необхідна площа насінників, га	810	884	1000
у т.ч.: висадкових	450	500	600
безвисадкових	360	384	400
Потреба базисного насіння, т	3,2	3,4	3,5

* Джерело: Розрахунки лабораторії економіки, маркетингу, інтелектуальної власності та інновацій, ІБКІЦБ НААН.

Слід звернути увагу на те, що починаючи з 2013 року, враховуючи реальні можливості суб'єктів селекції і насінництва цукрових буряків можливо передбачити такі темпи його розвитку (табл. 5).

5. Прогноз розвитку вітчизняного насінництва на 2013-2015 рр.*

Показник	2013	2014	2015
Висадкове насінництво			
Площа маточних цукрових буряків, га	250	300	300
Площа насінників, га	450	500	600
Виробництво насіння для реалізації, т	225	300	355
Безвисадкове насінництво			
Площа маточних цукрових буряків (посів влітку), га	480	480	500
Площа насінників, га	360	384	400
Виробництво насіння для сівби, т	188	230	235
Всього вітчизняного насіння для сівби			
Реальне виробництво, т	413	530	590
Частка ринку, %	35,3	43,1	46,5
Ємність українського ринку насіння, т (з урахуванням 15% страхового фонду)	475	610	679
Ємність ринку у грошовому виразі за вітчизняними цінами (40-45 євро п.о.), млн євро	16,44	21,12	23,5
За іноземними цінами (110-130 євро п.о.), млн євро	43,9	56,3	62,7

* Джерело: Розрахунки лабораторії економіки, маркетингу, інтелектуальної власності та інновацій, ІБКІЦБ НААН.

Відновлення запланованих обсягів реалізації насіння вітчизняної селекції на українському ринку за умови застосування реальних реалізаційних цін може дати наступну економію коштів виробникам фабричних цукрових буряків (табл. 6).

6. Розрахункова вигода від заміни частини іноземного насіння вітчизняним у 2013-2015 рр.*

Показник	2013	2014	2015
Прогнозний обсяг реалізації насіння, т	413	530	590
Прогнозний обсяг реалізації насіння, тис. пос. од.	317,7	407,7	453,8
Вартість іноземного насіння за реалізаційними цінами зарубіжних фірм (близько 110 євро пос. од.), млн євро	34,95	44,85	49,92
Вартість вітчизняного насіння за реалізаційними цінами (близько 34 євро пос. од.), млн євро	10,80	13,86	15,43
Економія коштів виробників фабричних цукрових буряків, млн євро	24,15	30,99	34,49
млн грн	249,77	320,51	356,71

* Джерело: Розрахунки лабораторії економіки, маркетингу, інтелектуальної власності та інновацій, ІБКІЦБ НААН.

Отже, можна стверджувати, що за таких умов лише кардинальні й термінові заходи, в тому числі державної ваги, можуть запобігти остаточному занепаду галузі та розпочати еволюційне відновлення її організаційної структури і конкурентоспроможності.

Саме наполегливість та систематичність дотримання перелічених нижче заходів дасть змогу досягти наведених показників виробництва й реалізації насіння української селекції в 2013-2015 роках.

Для стабілізації та врегулювання насіннєвого ринку цукрових буряків України необхідно:

перейти в усіх селекційно-насінницьких формуваннях на дволанкову систему насінництва цукрових буряків. Взаємовідносини в системі селекції й насінництва будувати виключно на основі ліцензійних угод, господарських договорів, а в перспективі – на основі організаційного об'єднання і розподілу результатів від реалізації кінцевого продукту – фабричного (сертифікованого) насіння;

створити в Україні два-три селекційно-насіннєві фірми на приватній або державно-приватній основі з повним циклом усього технологічного процесу – від виведення гібридів до виробництва та реалізації фабричного посівного матеріалу, які б конкурували з іноземними фірмами хоча б на території України за типом західноєвропейських держав. Організаторами й інвесторами таких формувань можуть виступити провідні українські компанії: ТОВ „Астарта-Київ”, концерн „Укрпромінвест”, ТОВ „Укрлендфармінг”, ТОВ „Кернел Трейд”, Група компаній „Мрія-Центр”, ТОВ „Панда”, ТОВ „Подільські цукроварні” та інші, а також держава в особі галузевих інститутів і дослідно-селекційних станцій;

визначити державний орган, який би координував процеси з виробництва та реалізації насіння цукрових буряків і регулював ринкові відносини у цій сфері;

поширити дію „Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті

ті для селекції в рослинництві” на часткову компенсацію вартості робіт у насінництві;

здійснювати державну підтримку 1 га посівів маточних коренеплодів та посадки насінників у період відновлення галузі насінництва цукрових буряків. Розмір відшкодувань у сучасних умовах має дорівнювати 5,0-5,5 тис. грн/га, або близько 10 млн грн;

матеріально заохотити споживачів вітчизняного насіння відшкодуванням за рахунок бюджету частини його вартості;

відновити практику матеріального стимулювання авторів вітчизняних гібридів залежно від фактичних площ посіву виведених ними сортів, а також виробників насіння за реалізацію високоякісного посівного матеріалу із схожістю 97-98%;

направити кошти, одержані як митні платежі за ввезення в Україну цукру, іноземного насіння, підсолоджувачів та інших цукровмісних продуктів, на відновлення і розвиток вітчизняного насінництва;

здійснювати державну підтримку 1 га посівів цукрових буряків для виробництва цукру в межах квоти „А” лише за умови вирощування їх із насіння гібридів української селекції;

поширити систему часткового відшкодування витрат на придбання великогабаритної сільськогосподарської техніки, на імпортне обладнання для краплинного зрошення при вирощуванні насінників цукрових буряків, одноразово звільнивши господарства від сплати за це податку на додану вартість;

для успішного розвитку безвисадкового насінництва здешевити тарифи на електроенергію для насінницьких господарств у зонах зрошеного землеробства та відновити зруйновані зрошувальні системи. Впровадження в південних регіонах України технології вирощування насіння із застосуванням краплинного зрошення дає можливість підвищити врожайність від 1,8-2,0 т/га до 3,5-4,0, а витрати води зменшити у 6 разів.

За своєю природою насінництво цукрових буряків – складне й досить специфічне. Воно зумовлене біологією цукрових буряків як дворічної культури та наявністю ряду

проміжних насінневих репродукцій – селекційного насіння, насіння супереліти, еліти й фабричного. Тому в усіх бурякосійних країнах світу практикуються попередні замовлення на виготовлення насіння та надаються гарантії його збуту – насінницькими елітними господарствами – за 4 роки, господарствам, які вирощують фабричне насіння, – за 2 роки. Нині ніяка ринкова чи державна стру-

ктура в Україні таких попередніх замовлень не здійснює і гарантії не надає.

Отже, вжиття організаційно-економічних та технологічних заходів в ускладнених умовах ринкових перетворень дасть змогу мінімізувати витрати на виробництво насіння, підвищити рівень його економічної ефективності й конкурентоспроможності.

Розглянуто сучасні тенденції насінництва цукрових буряків в Україні, визначено основні його проблеми й заходи щодо стабілізації та врегулювання.

Рассмотрены современные тенденции семеноводства сахарной свеклы в Украине, определены основные его проблемы и мероприятия относительно стабилизации и урегулирования.

The modern tendencies of sugar beets seed-growing of Ukraine are considered, its current problems are defined and measures for stabilization and regulation of this industry are suggested.

* * *